

Zkušenosti z dlouhodobé spolupráce DAPHNE ČR s farmou Bemagro na zlepšování dopadu zemědělského hospodaření na přírodu a krajinu

Autoři:

Jiří Koptík, Martin Střelec

Lokalita:

Farma Bemagro, Malonty, Českokrumlovsko

Období sledování:

2009 - 2013

Souhrn:

Farma Bemagro, a.s. se sídlem v Malontech na Českokrumlovsku je zemědělský podnik hospodařící v režimu ekologického zemědělství na zhruba 2000 ha. Jedním z hlavních cílů managementu farmy je hledat dlouhodobý, ekonomicky udržitelný soulad mezi hospodařením a dotčenými ekosystémy, a to výrazně nad rámec povinného minima daného podmínkami hospodaření v ekologickém režimu. Z tohoto důvodu navázala farma v roce 2009 spolupráci s českobudějovickou kanceláří DAPHNE ČR, jež od té doby plní roli externího konzultanta pro různé typy řešených problémů, od přímých návrhů managementových opatření pro vybrané cílové biotopy a druhy až po strategické úvahy ohledně plošných změn v hospodaření naplňujících vizi trvale udržitelného zemědělství.

Během dosavadní spolupráce se podařilo realizovat řadu dílčích kroků a opatření, jež vedle přímých výsledků na úrovni místních ekosystémů přinesly také bohaté zkušenosti aplikovatelné v dalších územích. Do aktivit na zlepšování podmínek pro biodiverzitu farma pravidelně a dobrovolně investuje vlastní prostředky v nezanedbatelném objemu, díky čemuž bylo možné pracovat i s méně obvyklými opatřeními, které by ve standardním režimu financování prostřednictvím běžných dotačních programů bylo obtížné nebo nemožné uplatnit.

Metodika:

Spolupráce mezi farmou Bemagro a DAPHNE ČR představuje jakousi rozšířenou verzi faremního plánování. V prvním kroku jsme se podrobně seznámili s farmou, kdy jsme na základě komplexního terénního průzkumu farmy a řady rozhovorů s jejími zaměstnanci identifikovali klíčové okruhy problémů, kterými jsme doporučili se zabývat. Vzhledem k rozloze farmy (přes 2000 ha) nebylo účelné navrhovat hospodaření na každém půdním bloku zvlášť, spíše jsme identifikovali prioritní soubory půdních bloků („enklávy“) s nejzachovalejšími biotopy a výskytem významnějších druhů rostlin a živočichů. Zde jsme doporučili zavedení nadstandardních opatření, a to i na úkor produkčních parametrů, abychom zamezili další degradaci („zachránili to, co tam přežilo“) a případně stav biotopů dále zlepšovali. Tyto enklávy slouží jako ohniska biodiverzity na farmě, přičemž ostatní pozemky by měly plnit primárně produkční roli. I zde však připadají v úvahu určité plošné úpravy hospodaření, vedoucí ke zlepšení stavu vegetace a podmínek pro faunu.

Spolupráce s farmou v současnosti probíhá na 3 základních úrovních – 1) poradenství ohledně managementu biotopů (produkčních i mimoprodukčních, resp. marginálních), 2) aplikovaný výzkum a 3) vzdělávání zaměstnanců v oblasti dopadů hospodaření na biotopy a druhy zemědělské krajiny. Při bližším pohledu se zabýváme (nebo jsme se dosud zabývali) zejména těmito dílčími činnostmi:

1) Plánování a realizace diverzifikace seče na vybraných komplexech TTP s ohledem na potřeby bezobratlých

Na třech prioritních enklávách jsme navrhli systém diverzifikace seče TTP s cílem zlepšit podmínky pro luční bezobratlé. Na větších pozemcích jsou ponechávány nesečené pásy a okraje, menší půdní bloky jsou koseny po polovinách (obr. 2, 3). Tato opatření běží v rámci základní titulu AEO pro louky za použití institutu výjimky pro vynechání jedné seče.

2) Hospodaření v dřevinných remízích

Farma disponuje řadou pozemků s nelesní dřevinnou vegetací. Pro zlepšení strukturní diverzity těchto biotopů jsme navrhli systém trvale udržitelného mozaikovitého výřezu dřevin založeného na samovýrobě palivového dřeva místními obyvateli (obr. 6). Systém počítá s částečnou obnovou

porostu z výmladků a tím i s opakováním odběru dřevní hmoty z téhož místa v horizontu cca 15 let.

3) Péče o mokřady

Během terénního průzkumu jsme vymapovali jednotlivé luční mokřady v půdních blocích i jejich bezprostředním okolí, pro které jsme navrhli jeden ze tří režimů hospodaření – strojní seč s disturbancemi půdního povrchu, ruční seč, ponechání spontánní sukcese. Pro ruční seč dvou nejcennějších porostů jsme sehnali prostředky z PPK.

4) Polní experiment

V roce 2010 jsme na základě aktivního zájmu farmy založili dlouhodobý terénní pokus zaměřený na hledání optimální varianty kosení a hnojení produkčních travních porostů z hlediska složení vegetace a produkčních parametrů (produktivita, výskyt nežádoucích druhů, zejm. pampelišky apod.). Pokusná plocha sestává z pěti bloků o 16 čtvercích, kde v každém je realizován jeden ze 4 realistických režimů hnojení (kompost, kejda, střídání, nehnojeno) a v druhém jeden ze 4 realistických režimů seče (seč na senáž, seč na seno, pozdní seč a střídání seno – senáž). Design viz obr. 1. Cílem je najít optimální režim hospodaření pro reálný faremní provoz. Managementy jsou prováděny běžnou zemědělskou technikou, čemuž odpovídají i rozměry ploch (délka strany jednoho dílčího „čtverečku“ je 18 m). Vliv na vegetaci je sledován každý druhý rok prostřednictvím vegetačního snímkování a odběrů vzorků biomasy, jejich rozříděním do druhu, usušením a zvážením.

5) Výzkum vlivu diverzifikované seče TTP na bezobratlé

Ve spolupráci s ENTÚ AV ČR v Českých Budějovicích (Robert Tropek, Kamil Zimmermann, Štěpán Vodka) je sledován vliv diverzifikované seče na jedné z enkláv na vybrané skupiny bezobratlých. Sběr dat je proto souběžně prováděn i na referenční lokalitě s podobnými přírodními podmínkami, která je obhospodařována standardním způsobem.

6) Vzdělávání zaměstnanců farmy

Dosud jsme připravili několik seminářů a exkurzí zaměřených na seznámení se s významnými druhy a biotopy na farmě a jejich vztahu k zemědělskému hospodaření. V roce 2013 jsme pro pracovníky farmy uspořádali interaktivní terénní cvičení na poznávání zachovalosti lučních biotopů, které proběhlo formou pilotáže vzdělávacího programu v rámci projektu OPVK „Zdravá jihočeská krajina“ (obr. 10).

Výsledky:

Prakticky všechny z výše popsaných aktivit mají dlouhodobý charakter a dosud probíhají. Proto je možné uvést pouze jejich dílčí výsledky ke konci roku 2013.

1) Plánování a realizace diverzifikace seče na vybraných komplexech TTP s ohledem na potřeby bezobratlých

- diverzifikovaný management probíhá prakticky již bez nutnosti řízení z naší strany
- místa s ponechaným porostem se zřetelně vyznačují vyšší abundancí denních motýlů
- v roce 2013 se v porostu objevil významný luční poloparazit kokrhel luční, který profituje z odložené seče na části půdních bloků

2) Hospodaření v dřevinných remízích

- prosvětlením porostu došlo k významnému nárůstu pokryvnosti bylinného patra, a to včetně nápadně kvetoucích hájových bylin (např. plicník tmavý) - obr. 4, 5
- líska dobře obráží z pařezů, dochází však k poměrně intenzivnímu okusu výmladků zvěří
- zájem místních lidí o samovýrobu palivového dříví je obecně vyšší než nabídka
- z naší strany již není nutné podrobnější plánování zásahu (označování stromů apod.), spíše jen vytipování vhodných porostů

3) Péče o mokřady

- na dvou prioritních ručně sečených mokřadech došlo během tří let ke znatelnému posílení populací cílových druhů rostlin (prstnatec májový – nárůst ze 3 jedinců na 18, hadí mord nízký – nárůst z jednotek exemplářů na desítky a další) - viz obr. 7

- ostatní mokřady na běžných TTP jsou obhospodařovány podle plánu – některé byly vyjmuty z LPIS a dále opuštěny nebo koseny nepravidelně, některé jsou intenzivně rozšlapávány dobyt看em nebo projížďeny traktorem a některé jsou standardně koseny v sušší části sezóny

4) Polní experiment

- při první opakování samplingu se projevily první zřetelné trendy – vyšší podíl pampelišky na kejdovaných pozemcích, vyšší produktivita na intenzivněji hnojených plochách, vyšší zastoupení mohutných širokolistých trav na hnojených pozemcích; tyto trendy zatím nelze podrobněji kvantifikovat, nicméně potvrzují správnost designu a použitých metod sběru dat; fotodokumentace z pokusné plochy a sběru dat viz obr. 8 a 9

5) Výzkum vlivu diverzifikované seče TTP na bezobratlé

- data zatím nejsou zpracována, nicméně na enklávě s diverzifikovanou sečí se projevily nárůst početnosti motýlů vyžadujících přítomnost nesečených ploch a pestřejší porostní strukturu (M. athalia, C. glycerion apod.).

Z celkového pohledu se podařilo vytvořit dlouhodobé, z velké části neformální partnerství mezi nevládní organizací a zemědělským subjektem, které se může v budoucnu rozvinout do dalších aktivit.

Diskuze:

Uvedený příklad je jakýmsi ideálním modelem přístupu ekologické farmy k přírodnímu prostředí a zároveň i partnerství mezi zemědělcem a externím poradenským subjektem. Tento fakt je však z velké části dán ojedinělým přístupem vedení farmy k problematice zmírňování negativních dopadů moderních zemědělských technologií vůči druhům a biotopům agrární krajiny, kdy této věci dobrovolně věnují značné časové a finanční kapacity s cílem řešit skutečné příčiny problémů. Je proto zřejmé, že systém jako celek je jen velmi obtížně replikovatelný. Jednotlivé dílčí zkušenosti však mohou být opakovatelné velmi dobře – např. systém managementu remízů je snadno přenositelný do jakéhokoli jiného území s hojným výskytem dřevin na nelesních pozemcích, ponejvíce také v příhraničních oblastech. Rovněž zkušenosti z úprav managementu TTP, ať už přímo z provozu (diverzifikace seče) nebo prostřednictvím terénních pokusů, jsou důležitým zdrojem poznatků uplatnitelných nejen na jiných farmách, ale také při tvorbě širších koncepcí a politik (např. nastavení managementu v rámci agroenvironmentálních opatření).

Otázkou k diskusi je v tomto případě též smysl a efektivita opatření v běžné, biologicky málo hodnotné krajině. Podhůří Novohradských hor je krajinou silně negativně poznamenanou intenzivní komunistickou velkovýrobou, takže na farmě nenajdeme prakticky nic, co by stálo za zvláštní pozornost. Dle našeho názoru je však péče i o běžnou krajinu v určité míře nutná, neboť lze vyjmenovat řadu dosud poměrně hojných druhů (mimo červený seznam), jež z krajiny setrvale mizí a které lze právě poměrně jednoduchými plošnými opatřeními podpořit. Nelze vyloučit ani to, že při správné péči bude území znovu kolonizováno druhy v současné době vymizelými. Existuje-li zájem ze strany hospodáře, je v každém případě vždy žádoucí jej využít a snažit se alespoň nějaká zlepšující opatření zavést, a to bez ohledu na současný stav biotopů.

Závěr:

Na výše popsaném příkladu je zřejmé, že existuje-li dobrá vůle, lze i na velké farmě realizovat smysluplná opatření pro podporu biodiverzity běžné zemědělské krajiny. Přestože poradce nemusí mít možnost pracovat s vysloveně cennými druhy a biotopy, mají snahy o zlepšení dopadu hospodaření na přírodní prostředí smysl a mohou být zároveň i cenným zdrojem zkušeností pro řešení obdobné problematiky v jiných územích. Námi navržená opatření přinesla po několika letech hmatatelné výsledky, a to jak přímo na úrovni druhů a biotopů, tak na úrovni povědomí odpovědných pracovníků farmy o otázkách vztahu mezi hospodařením a přírodou.

Grafické přílohy: [bemzgro_pokus_design.jpg](#) [1]

 [dsc_0122.jpg](#) [2]

 [jaromer_zpusob_sece_a_nesecene_okraje.jpg](#) [3]

 [img_9837.jpg](#) [4]

 [img_0961.jpg](#) [5]

 [jaromer_s_cisly.jpg](#) [6]

 [dsc_0338.jpg](#) [7]

 [dsc_0328.jpg](#) [8]

 [p5260163.jpg](#) [9]

 [img_5777.jpg](#) [10]

Zadal: Jiří Koptík

URL zdroje: <http://www.forumochranyprirody.cz/zkusenosti-z-dlouhodobé-spoluprace-daphne-cr-s-farmou-bemagro-na-zlepsovani-dopadu-zemedelskeho-hosp>

Odkazy:

[1] http://www.forumochranyprirody.cz/sites/default/files/bemzgro_pokus_design.jpg

[2] http://www.forumochranyprirody.cz/sites/default/files/dsc_0122.jpg

[3]

http://www.forumochranyprirody.cz/sites/default/files/jaromer_zpusob_sece_a_nesecene_okraje.jpg

[4] http://www.forumochranyprirody.cz/sites/default/files/img_9837_0.jpg

[5] http://www.forumochranyprirody.cz/sites/default/files/img_0961.jpg

[6] http://www.forumochranyprirody.cz/sites/default/files/jaromer_s_cisly.jpg

[7] http://www.forumochranyprirody.cz/sites/default/files/dsc_0338.jpg

[8] http://www.forumochranyprirody.cz/sites/default/files/dsc_0328.jpg

[9] <http://www.forumochranyprirody.cz/sites/default/files/p5260163.jpg>

[10] http://www.forumochranyprirody.cz/sites/default/files/img_5777.jpg